

16. NELLES, H.V. (2000) *The Art of Nation-Building: Pageantry and Spectacle at Quebec's Tercentenary*. Toronto: University of Toronto Press Incorporated.

17. RIENDEAU, R. E. *Brief History of Canada*. 2nd edition. New York: Facts On File Inc.

18. SHOTT, A., DOUGHTY A. G. (1914) *Canada and its Provinces: A history of the Canadian people and their institutions*. Toronto; Glasgow: Brook & Co.

19. WADE, M. (1946) *The French Canadians. 1760 – 1945*. New York: McMillan Company.

Надійшла до редколегії 20.06.16

O. Mashevskyj, Ph.D. in History, M. Baraboj, student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ORIGINS OF FRENCH-CANADIAN NATIONALISM (XVIII – FIRST THIRD XX CENTURIES)

The article investigates the question of the origins of French-Canadian nationalism in XVIII – the first third of the XX century. The influence of Great Britain assimilation policy in genesis of French-Canadian problem, including analysis of British colonial acts about Canada governance are determined. The evolution of French-Canadian nationalism, especially the transformation from peaceful ways defending rights to armed rebellion 1837 – 1838 years and unrest during the First World War are discovered. The differences between two trends of French-Canadian nationalism: conservative and nationalistic (radical) are represented.

Keywords: Great Britain, France, colonial policy, assimilation, Canada, nationalism, French-Canadian issues, Quebec.

УДК 94(477):323.269.6:[323.3:63-051]"1930"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.129.2.10>

Б. Патриляк, канд. іст. наук
Національний музей історії України, Київ

ЗАХОПЛЕННЯ СЕЛЯНАМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ЦЕНТРІВ УСРР НАВЕСНІ 1930 Р.

У статті на основі аналізу архівних матеріалів та публікацій документів і матеріалів відслідковуються випадки захоплення та дезорганізації селянами органів державної влади в адміністративних центрах УСРР навесні 1930 р., під час наймасштабніших заворушень і повстань проти суцільної колективізації. Здійснено короткий огляд наукової розробки проблеми. Розглянуто найактивніші дії українських селян, спрямовані на ліквідацію органів радянської влади та силових структур в ході масових виступів та заворушень. З'ясовано, що навесні 1930 р. повсталим українським селянам вдалося взяти під нетривалий контроль чотири районні центри у Бердичівській, Тульчинській та Могилівській округах. Проаналізовано випадки запровадження повсталими селянами альтернативних органів влади і ступінь загрози устоям більшовицької влади в Україні завдяки ліквідації українськими селянами органів радянської влади на місцях. Автор статті робить висновок, що попри грандіозні масштаби антиколгоспного селянського руху його анти-державна складова була порівняно незначною.

Ключові слова: українське селянство, колективізація, районний центр, опір, Голодомор, репресії.

Серед основних причин Голодомору 1932–1933 рр. в Україні сучасні дослідники виділяють запеклий опір українського селянства суцільній колективізації. Потужний супротив спочатку в активних, а пізніше здебільшого у пасивних формах отримав відповідь з боку більшовицької влади у вигляді упокорення українського села голодом. Італійський дослідник А. Граціозі стверджує, що завдяки голоду влітку 1933 р. сталіністам вдалося отримати остаточну перемогу над селянами [16, с. 66]. Неабияка суспільна активність саме українських селянських мас наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. на тлі інших регіонів СРСР (в УСРР відбулося 30 % селянських виступів у 1930 р. [30, с. 791, 804; 24, с. 141] і 56 % у 1932 р. [31, с. 441; 24, с. 174]) вказує на колосальну загрозу загальносоюзній колективізаційній кампанії в Україні (а відтак – ідеї побудови соціалістичного суспільства сталінського взірця в СРСР загалом). Ця загроза, судячи з дій більшовицьких вождів, мала бути усунута за будь-яку ціну.

Вивчення стратегій опору українських селян у 1930-х рр. набуває особливої наукової актуальності у зв'язку із революційними подіями в Україні 2013 – 2014 рр., допомагає зрозуміти причини виникнення низки сучасних суспільних феноменів. Аналізування загальних процесів, що відбувались в українському селі напередодні та під час проведення суцільної колективізації, повинне супроводжуватись докладним дослідженням стратегій, тактики та методів селянської боротьби.

Поняття "стратегії селянської боротьби" ввела до наукового обігу американська дослідниця Ш. Фіцпатрік, яка розглядає переважно форми і методи антиколгоспної боротьби російських селян [33]. Канадська дослідниця Л. Віола оперує поняттям "культура селянського опору", вказуючи на лідерство України в антиколгоспній боротьбі [14, с. 197]. Поміж українських дослідників, що розробляли проблеми селянського опору суцільній ко-

лективізації в Україні, передовсім слід виділити В. Васильєва, Р. Подкура, О. Ганжу, Л. Гриневич. Серед науковців панує консенсус щодо неспішності масового селянського руху проти колективізації через стихійність і слабку організацію. Проте заслуговують на ретельніший розгляд успішні дії селян, які викликали неабияке занепокоєння навіть у найвищого радянського керівництва. У вітчизняній історіографії все ще бракує праць з аналізом регіональних відмінностей опору, системних досліджень щодо методів селянської боротьби.

Завдяки вивченню та оприлюдненню архівних матеріалів, до наукового обігу потрапляє все більше свідчень про запеклу селянську боротьбу кінця 1920-х – початку 1930-х рр. в Україні. Це дозволяє робити нові висновки та узагальнення і відслідковувати історичні закономірності.

Селянські заворушення в Україні початку 1930-х рр. не лише загрожували побудові соціалізму на селі, але й були небезпечними з точки зору дезорганізації більшовицького державного апарату в УСРР на місцях. Адже селянські хвилювання та повстання іноді супроводжувались ліквідацією радянської влади у деяких населених пунктах, здебільшого у селах. Завданням даної статті є спроба виокремити серед активних дій селян, спрямованих на руйнування колективних господарств, акції, що призводили до захоплення або ліквідації радянських владних установ у адміністративних центрах УСРР під час масових заворушень проти першої хвилі суцільної колективізації. Такі дії підносили селянську боротьбу вже на якісно новий рівень. Важливо з'ясувати, в яких саме адміністративних центрах тогочасної УСРР взимку-навесні 1930 р. українським селянам вдалося знищити чи дезорганізувати органи радянської влади, або взяти населені пункти під свій контроль зі створенням нових владних структур.

Низка повстанських організацій, що діяла в українському селі напередодні та під час тотальної колективізації і ставила за мету повалення більшовицької влади в Україні, планувала захоплення окружних центрів УСРР в надії на всеукраїнське селянське повстання. Зокрема, учасники повстанської організації "Союз визволення України", очолюваної колишнім офіцером армії УНР Кіндратом Саваринським, яка діяла у Вороновицькому районі Вінницької округи і була ліквідована ДПУ в червні 1928 р., розраховували на всеукраїнське селянське повстання після захоплення окружних центрів. Попри це до міста, зокрема до інтелігенції, селяни традиційно ставились, якщо не вороже, то з пересторогою, розраховуючи передусім на підтримку колишніх селян у лавах міліції та Робітничо-селянської Червоної армії [4, арк. 228-231; 15, с. 211-213; 20, с. 60-65]. Складні взаємини з містом послаблювали селянські повстанські організації, як і український національно-визвольний рух загалом. Учасники Павлоградського повстання, що відбулось у квітні 1930 р., планували зайняти окружний центр, сподіваючись на всеукраїнський виступ [19, с. 18]. Повстанська організація "Народна Револьюційна Соціалістична Партія", що діяла у 1930 р. під соціалістичними гаслами здебільшого у Лубенській округі й виступала за "справжню радянську владу", планувала захоплення окружних центрів Лубнів та Ромнів [28, с. 176]. Проте надійно контрольовані владою міста лишались недоступними для селянської стихії навіть під час найпотужнішої хвилі селянських заворушень і повстань кінця зими-весни 1930 р. Під час такого порівняно потужного повстання, як Павлоградське, селянам не вдалося здобути навіть районного центру. Сьогодні відомі лише поодинокі прояви селянської активності в окружних центрах. Зокрема, 12 червня 1928 р. масові заворушення селян, викликані голодом, відбулися у Миколаєві [18, с. 284]. Парадоксальність мислення селянських лідерів полягала у тому, що розуміючи необхідність встановлення контролю над великими адміністративними центрами для повалення радянської влади, вони вороже ставились до міста назагал. У цьому, великою мірою, заслуга української народницької традиції з її ідеалізацією села та пересторогами щодо міста. Деякі більших успіхів селяни досягли у захопленні тогочасних районних центрів, хоч і на нетривалий час, що назагал було неабиякою зухвалістю для сталінського СРСР.

Райони в УСРР були створені у 1923 р. У схемі адміністративного устрою республіки вони спочатку займали третій щабель після губерній та округ. Після ліквідації губерній у 1925 р. адміністративний статус районів автоматично підвищився. А після скасування 2 вересня 1930 р. округ, райони стали найвищою після центру ланкою адміністративного поділу [13, с. 124-125; 21, с. 556]. Тому не слід недооцінювати значимість райцентрів у системі радянського адміністративного устрою. Хоча, потрібно зауважити, що значну частину тогочасних райцентрів складали селища. Саме тому події у таких райцентрах розвивались за "сільським" сценарієм.

Наймасовіші селянські заворушення зими-весни 1930 р. як реакція на першу хвилю суцільної колективізації розпочалися із тогочасного районного центру УСРР – селища Плужне у Шепетівській округі в другій половині лютого 1930 р. Терпець місцевих селян увірвався після закриття плужанської церкви. Архівні джерела не містять повідомлень про захоплення селянами органів радянської влади у райцентрі, йдеться лише про розгром Товариства спільного обробітку землі [25, с. 26]. Вже 8 березня 1930 р. повсталі намагались захопити райцентр Гриців Шепетівської округи. Близько 400 учасників заворушення підійшли до Грицівського

райвиконкому, ведучи вогонь з обрізів та мисливських рушниць. Під час цих подій загинув комсомолец, а частина активу потрапила у заручники. Проте невдовзі повсталі були розсіяні кавалерійським загonom, що прибув до містечка [29, с. 220]. 9 березня повідомлялося, що у Грицівському районі діяв великий повстанський загін. На боротьбу з ним кинули ескадрон 8-го полку разом із дружиною місцевих партійців. Загін чисельністю до 150 чоловік, озброєних рушницями, був сформований у с. Новолабунь, Троєщина, Юрівщина та Добрі Лози. Районне керівництво остерігалось захоплення райцентру – всюди у Грицеві розставили пости, місто охороняли червоноармійці та озброєні комуністи. Полювання були небезпідставними, адже станом на 13 березня заворушеннями були охоплені 42 села району [3, арк. 18, 22]. Хоча навряд чи українські селяни мали намір і змогу тривалий час контролювати Гриців з переважно єврейським населенням [32, с. 94].

Майже одночасно з виступами на Шепетівщині розпочалися масові селянські заколоти й у Бердичівській округі. Тут, як і на Шепетівщині, їх каталізатором стало свавільне закриття церков. Лише у Любарському районі в другій половині лютого зачинили 27 церков [6, арк. 41]. На початку березня у Любарі події розвивались за подібним до грицівського сценарієм – півторатисячний натовп розгромив сільраду, вбивши комсомольця, який стріляв у людей. Повсталим селянам вдалося захопити райцентр, витіснивши за межі містечка загін міліції. Київській школі міліції було віддано наказ вислати до Бердичівської округи 50 курсантів, а з самого Бердичева було додатково спрямовано до Любарського й Янушпільського районів 100 озброєних комуністів [7, арк. 24, 25].

Найбільшого розмаху повстання набуло у ніч з 3 на 4 березня та 5 березня, коли бунтівники захопили колгоспних коней і, озброївшись вилами, мисливськими рушницями, обрізами та гвинтівками, стали вбивати комсомольців, партійців та сільських актив. Зі слів сількора Ю. Барчука видно, що функціонерів охопила паніка: "Ми мобілізували увесь актив, тобто усіх червоних партизанів, комсомольців, партійців та інших активістів, за підтримки озброєної робітничої бригади, рушили захищати селян-бідняків, яких убивали повстанці-куркулі. Але ми безсилі, бо не маємо достатньої кількості зброї, гвинтівки, патронів, а повстання шириться з кожним днем. Усі активісти тікають у паніці до великих міст, бо куркулі, що повстали, жорстоко з ними розправляються" [5, арк. 44].

Зі слів сількора видно, що міста стали острівцями безпеки для представників більшовицької влади та активістів у морі розбурханої селянської стихії (у Любарському районі під час заворушень було розігнано та розгромлено 29 сільрад) [12, арк. 41].

Непоодинокими були спроби селян провести своєрідну "декомунізацію". Зокрема, у с. Мотовилівка Любарського району народні виступи відбувалися під гаслами "Геть радянську владу, хай живе СВУ". Тут після розгону сільради загальними зборами обрали старосту. Селяни постановили відмінити звертання "товариш", а називати один одного "господар" [12, арк. 41].

14 березня С. Косіор повідомляє Сталіна, що у трьох районах Тульчинської округи практично вся влада у селах розігнана, а "натовпи під керівництвом куркулів, явних польських петлюрівських агентів загрожують трьом райцентрам – Бершаді, М'ястковому та Вапнярці" [6, арк. 168]. Ситуація для влади була справді загрозливою, як видно з матеріалів слідства ДПУ, повстали с. Горячівка М'ястківського району після ліквідації сільради та обрання старости, погодили кандидатуру представника від села для районної влади і координували свої дії з сусідніми селами для походу на рай-

центр для "встановлення там капіталістичної влади" [2, арк. 222]. Очевидно, що більшовицьке керівництво доклало всіх зусиль, аби не допустити захоплення вищезгаданих райцентрів. Але сам факт спроб координації обрання альтернативної районної влади свідчить про розуміння частиною селян потреби опанування владних структур для відстоювання бодай станових інтересів.

Станом на 16 березня з 17-ти районів Тульчинської округи 15 були охоплені хвилюваннями (заворушення відбувалися у 153 селах). Колгоспи були ліквідовані у більшості сіл округи. У звільнених від радянської влади селах обирали старост [8, арк. 39–40]. Тобто, створення альтернативних осередків влади на селі було доволі поширеним явищем. Проте формування небільшовицьких органів влади районного рівня залишалося лише у планах.

11-12 березня 1930 р. у Соболівському районі Тульчинської округи спалахнуло антирадянське повстання [1, арк. 2]. У середині березня збудені селяни захопили райцентр, містечко Соболівку і розгромили райвиконком [8, арк. 11]. 17 березня В. Балицький інформував С. Косіора та Г. Ягоду про те, що у заворушеннях у райцентрі під антирадянськими гаслами взяло участь 600-700 чоловік під керівництвом колишнього члена Державної думи Порожного. Повідомлялося також про діяльність у Соболівському районі повстанського загону. У тому ж рапорті йдеться про те, що владу у районному центрі Джулинка Тульчинської округи захопила група "куркулів" на чолі із жінкою Задорожною, яка очолювала збройний повстанський загін і оголосила себе диктатором. Користуватись надзвичайними повноваженнями тривалий час Задорожній не дозволили – її заарештували під час перемовин, що спочатку лише посилювало селянські хвилювання [22, с. 104].

Розвиток подій у Тульчинській окрузі був таким тривожним для влади, що за ситуацією уважно стежив сам Сталін. Неспроможність контролювати значні (хай навіть переважно сільські) території була потужним дискредитуючим фактором для більшовицького керівництва. Московські верховоди висловлювали традиційне невдоволення нерішучістю своїх українських поплічників. У листі до С. Косіора від 19 березня зі станції Зятківці В. Балицький пише: "Тепер тов. Леплевський передав мені, що Сталін пропонує вжити більш рішучих заходів стосовно Тульчинської округи, а також стосовно усіляких хвилювань, що знову виникають і вказав на те, щоб я не промови проголошував, а діяв рішучіше..." [8, арк. 11].

Драматичні події відбувалися в березні 1930 р. у Шаргороді. В Шаргородському районі Могилівської округи під час арешту "куркулів" селяни Плебанівки та сіл навколо Шаргорода рушили кількатисячною колоною до районного центру. Оточивши райвиконком та Районний партійний комітет, вони розпочали розправу над комуністами та активом. У результаті заворушення був розгромлений райвиконком, спалені справи та знищені портрети комуністичних вождів. Можновладці разом із міліцією були заблоковані у монастирі до прибуття підмоги.

Хвилювання з Шаргорода перекинулись на сусідній Мурафський район. Селяни навколишніх польських сіл, вигукуючи антирадянські гасла, рушили до Мурафи. Владі вдалося відстояти райцентр лише після застосування зброї [9, арк. 62, 64]. 21 березня 1930 р. В. Балицький серед іншого доповідав Сталіну про селянські хвилювання у райцентрі Бабчиниці Могилівської округи [28, с. 1947].

Протистояння із владою відбувались не лише на Поділлі та Південно-Східній Волині. Не завжди районні центри намагались взяти під контроль великі маси обурених селян, фіксувались випадки, коли ними нетрива-

лий час управляли порівняно нечисленні озброєні повстанські загони. Зокрема, у ніч з 12 на 13 березня о 3 год. селянський повстанський загін, очолюваний отаманом Лукою Кліткою (25 чоловік), увійшов до районного центру Сумської округи с. Синівка, захопивши райвідділ міліції і заволодівши зброєю та кінями [26, с. 177, 178].

У лютому та на початку березня 1930 р. селянський повстанський загін часто заходив до районного центру містечка Брусилів Київської округи. 15 березня до Брусилівського району, де у 13 селах відбувалися антиколгоспні та антирадянські виступи, було вислано групу ДПУ та 85 піших і 30 кінних міліціонерів [11, арк. 123].

22 березня 1930 р. заступник голови ДПУ УСРР К. Карлсон пише у спецзведенні до С. Косіора про серйозні хвилювання у районному центрі Яготині Прилуцької округи, під час яких підпалили колгоспний склад [23, с. 155]. У тій же окрузі, того самого дня у райцентрі Яблунівка відбулося масштабне антиколгоспне заворушення, що супроводжувалося розбором усуспільненого майна [27, с. 270].

Під час досить масштабного Драбівського повстання селян у Прилуцькій окрузі, що відбулося 6 квітня 1930 р., районний центр містечка Драбів не зайняли, але був знищений районний суд, що знаходився у селищі Драбове, під час захоплення однойменної залізничної станції [10, арк. 74–75; 5].

Викладена вище інформація про перебіг селянських заворушень та повстань в УСРР навесні 1930 р., дозволяє зробити деякі узагальнення:

сьогодні можна стверджувати про здобуття навесні 1930 р. на нетривалий час таких районних центрів УСРР – Любара (Бердичівська округа), Соболівки (Тульчинська округа), Джулинка (Тульчинська округа) та Шаргорода (Могилівська округа);

органи влади та силові структури були дезорганізовані (розгромлені) у таких районних центрах УСРР – Любар Бердичівської округи (сільрада), Соболівка Тульчинської округи (райвиконком), Шаргород Могилівської округи (райвиконком), Драбове Прилуцької округи (районний суд), Синівка Сумської округи (райвідділ міліції);

районні центри УСРР, які намагались взяти під контроль повсталі селяни – Гриців (Шепетівська округа), Бершадь, М'ясткове та Вапнярка (усі Тульчинська округа), Синівка (Сумська округа) та Брусилів (Київська округа).

Проаналізувавши доступні сьогодні джерела, можна дійти висновку, що захоплення повсталими селянами райцентрів в УСРР під час найпотужнішої хвилі масових заворушень зими-весни 1930 р., були найуспішнішими діями щодо більшовицької адміністративної влади. Вони стали своєрідним піком антидержавних дій протестуючих проти колективізації. Захопити або знищити вищі за районні органи державної влади селянам так і не вдалося. Говорити про якийсь тривалий контроль повсталих над районними центрами та створення альтернативних органів влади на районному рівні також не доводиться.

Селянська війна проти колективізації практично не затронула місто – під управлінням селян ненадовго опинилися лише поодинокі райцентри – селища і порівняно невеликі містечка. Відстороненість міста від драматичних подій в українському селі зими-весни 1930 р. визначала перспективи масових антиколгоспних виступів. Завчасна ліквідація репресивними органами СРСР більшості організованих осередків антирадянської боротьби напередодні першої хвилі суцільної колективізації зумовила некерованість та стихійність селянських повстань. Випадки захоплення та розгрому районних органів державної влади доцільніше розглядати як акти відчаю та сплески некерованих агресивних дій, аніж як невдалі спроби встановити справедливую районну владу.

Українські селяни здебільшого не усвідомлювали важливості створення власних органів влади в адміністративних центрах через оволодіння і тривале утримання приміщень радянських владних структур. Усунення влади більшовиків не розглядалось у селянському середовищі як досяжна мета. Йшлося здебільшого про повернення до засад НЕПу. Тому дії протестувальників на певному етапі суттєво дезорганізували економічно-господарське життя більшовицької держави, але не становили серйозної загрози для сталінської політичної системи. Такі ризики могли б виникнути у майбутньому разом із накопиченням досвіду боротьби та радикалізацією настроїв. Усвідомлюючи небезпеку, більшовицька верхівка не обмежилася репресіями проти найактивніших учасників заворушень, а прийняла рішення про комплекс рішучих й масштабних репресивних заходів, які поставили традиційне українське село на грань виживання.

Список використаних джерел

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Київ, ф. Р-6023, оп. 4, спр. 16055, 49 арк.
2. Там само, ф. Р-6023, оп. 4, спр. 23179, т. 4, 342 арк.
3. Державний архів Харківської області, м. Харків, ф. П-458, оп. 1, спр. 326, 27 арк.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України, м. Київ, ф. 1, оп. 20, спр. 2800, 236 арк.
5. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3108, 152 арк.
6. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3142, 225 арк.
7. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3153, 84 арк.
8. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3154, 53 арк.
9. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3184, 112 арк.
10. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3185, 131 арк.
11. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3189, 184 арк.
12. Там само, ф. 1, оп. 20, спр. 3191, 165 арк.
13. Верменич Я. В. Район / Я. В. Верменич // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2012. – Т. 9. – С. 124-125.
14. Виола Л. Крестьянский бунт в эпоху Сталина: Коллективизация и культура крестьянского сопротивления / Л. Виола. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН); Фонд Первого президента России Б. Н. Ельцина, 2010. – 367 с.
15. Ганжа О. Опір селянства політиці суцільної колективізації в Україні / О. Ганжа // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2000. – Вип. 5. – С. 200–215.
16. Грациози А. Великая крестьянская война в СССР. Большевики и крестьяне. 1917 – 1933 / А. Грациози. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2001. – 96 с.
17. Григоренко Т. О. Роль архівних джерел у дослідженні історії Черкащини 20-х – 30-х рр. XX століття (за матеріалами Державного архіву Черкаської області, архіву Управління МВС України у Черкаській області, Галузевого державного архіву Служби безпеки України) [Електронний ресурс] / Т. О. Григоренко. – Режим доступу: <http://liberte.onu.edu.ua/info/pravda?lang=ukr>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 03.02.2016.
18. Гриневич Л. В. Методи хлібозаготівель 1928/29 р. по сталінському / Л. В. Гриневич // Голод 1932 – 1933 років в Україні: Причини та наслідки / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 278-295.
19. Даниленко В. М. Антирадянське повстання селян в Україні напередодні голодомору / В. М. Даниленко // Павлоградське повстання 1930 р.: Документи і матеріали / [упоряд. В. М. Даниленко]. – К.: Укр. письменник, 2009. – С. 13–27.
20. Капустян Г. Опір українського селянства політиці правлячого режиму наприкінці 1920-х рр.: маловідомий епізод / Г. Капустян // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2003. – № 1 (20). – С. 60-65.
21. Марочко В. І. Округа / В. І. Марочко // Енциклопедія історії України: [у 10 т.] / Редкол. В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2010. – Т. 7. – С. 556.
22. Настрої та поведінка населення Поділля в умовах сталінської революції "згори". 1928 – 1940 р. / [упоряд. Р. Подкур, В. Васильєв, П. Кравченко, В. Петренко]. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – 528 с.
23. Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської революції "згори" 1928 – 1938 р. / [упоряд. О. Коваленко, Р. Подкур, В. Васильєв, О. Лисенко]. – Чернігів.: Видавець Лозовий В. М., 2012. – 464 с.
24. Патриляк Б. К. Опір українського селянства соціально-економічним заходам радянської влади у 1927 – 1933 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Патриляк Богдан Казимирович; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2012. – 232 с.
25. Патриляк Б. Селянські заворушення в Шепетівському окрузі УСРР в лютому-березні 1930 р. (за матеріалами Державного архіву Хмельницької області) / Б. Патриляк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2010. – Вип. 99. – С. 25–28.

26. Повстанський рух 20-х – 30-х рр. XX ст. на Сумщині / [Автор-упорядник: Іванущенко Г. М.]. – Суми: ФОП Наталуха А. С., 2011. – Т. 1. – 340 с.

27. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Чернігівська область. / [упоряд. О. Б. Коваленко, Р. Ю. Подкур, О. В. Лисенко, О. І. Железна]. – Чернігів: РВК "Деснянська правда", 2008. – Кн. 1. – 800 с.

28. "Совершенно секретно": Лубянка – Сталину о положении дел в стране (1922 – 1934 гг.): [в 10-ти т.] / ИРИ РАН; Центр. архив ФСБ РФ; ред. совет: Г. Н. Севастьянов, А. Н. Сахаров, Я. Ф. Погоний и [др.]. – М.: ИРИ РАН, 2008. – Т. 8: 1930 г. – Ч. 2. – 654 с.

29. Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД. 1918–1939. Документы и материалы: [в 4 –х т.] / [под ред. А. Береловича, В. Данилова] – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003. – Т. 3: 1930 – 1934 гг. – Кн. 1. 1930 – 1931 гг. – 864 с.

30. Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы. 1927 – 1939: [в 5-ти т.] / [под ред. В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виоля]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. – Т. 2: Ноябрь 1929 – декабрь 1930 гг. – 926 с.

31. Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы. 1927 – 1939: [в 5-ти т.] / [под ред. В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виоля]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2001. – Т. 3: Конец 1930 – 1933 гг. – 1008 с.

32. Чериковер И. Антисемитизм и погромы на Украине. 1917 – 1918 гг. (К истории украинско-еврейских отношений) / И. Чериковер. – Берлин: Ostsiidishes Historisches Archiv, 1923. – 336 с.

33. Fitzpatrick S. Stalin's Peasants: Resistance and Survival in the Russian Village after Collectivization / S. Fitzpatrick. – New York: Oxford University Press, 1996. – 416 p.

References

1. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv sluzhby bezpeky Ukrainy, Kyiv, fond P-6023, opys 4, sprava 16055, 49 arkushiv.
2. Ibid, fond P-6023, opys 4, sprava 23179, 342 arkusha.
3. Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti, Kharkiv, fond П-458, opys 1, sprava 326, 27 arkushiv.
4. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskikh obiednan Ukrainy, Kyiv, fond 1, opys 20, sprava 2800, 236 arkushiv.
5. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3108, 152 arkusha.
6. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3142, 225 arkushiv.
7. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3153, 84 arkusha.
8. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3154, 53 arkushi.
9. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3184, 112 arkushiv.
10. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3185, 131 arkush.
11. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3189, 184 arkusha.
12. Ibid, fond 1, opys 20, sprava 3191, 165 arkushiv.
13. VERMENYCH, Ya. V. (2012) Raion. In: Smolii V. A. et al (eds.) *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: [in 10th vol.]. Vol. 9. Kyiv: Naukova dumka, pp. 124-125.
14. VIOLA, L. (2010) *Krestyanskyi bunt v epokhu Stalina. Kollektivizatsiya i kultura krestyanskogo soprotivleniya*. Moscow: Rossijskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN); Fond Pervogo prezidenta Rossii B. N. Eltsina.
15. HANZHA, O. (2000) *Opir selianstva politytsi sutsilnoi kolektyvizatsii v Ukraini. Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. 5, pp. 200-215.
16. GRATSIOZI, A. (2001) *Velikaya krestyanskaya vojna v SSSR. Bolsheviiki i krestyane. 1917 – 1933*. Moscow: Rossijskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN).
17. HRYHORENKO, T. O. (n. d.) Rol arkhivnykh dzherel u doslidzhenni istorii Cherkashchyny 20-kh – 30-kh rr. XX stolittia (za materialamy Derzhavnoho arkhivu Cherkaskoi oblasti, arkhivu Upravlinnia MVS Ukrainy u Cherkaskii oblasti, Haluzevoho derzhavnoho arkhivu Sluzhby bezpeky Ukrainy). Available from: <http://liberte.onu.edu.ua/info/pravda?lang=ukr>. [Accessed: 03 February 2016].
18. HRYNEVYCH, L. V. (2003) *Metody khlibozahotivel 1928/29 r. postalinskomo*. In: Smolii V. A. et al (eds.) *Holod 1932 – 1933 rokiv v Ukraini: Prychyny ta naslidky*, pp. 278-295.
19. DANYLENKO, V. M. (2009) *Antyradianske povstannia selian v Ukraini naperedodni holodomoru*. In: Danylenko V. M. (ed.) *Pavlogradske povstannia 1930 r.: Dokumenty i materialy*, pp. 13–27.
20. KAPUSTIAN, H. (2003) *Opir ukrainskoho selianstva politytsi pravliachoho rezhymu naprykintsi 1920-kh rr.: malovidomyi epizod*. Z arkhivu VUCHK-HPU-NKVD-KHB. 1 (20), pp. 60–65.
21. MAROCHKO, V. I. (2010) O kruha. In: Smolii V. A. et al (eds.) *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: [in 10th vol.]. Vol. 7. Kyiv: Naukova dumka, p. 556.
22. PODKUR, R., VASYLEV, V., KRAVCHENKO, P., PETRENKO, V. (eds.) (2013) *Nastroi ta povedinka naselennia Podillia v umovakh stalinskoj revoliutsii "zhory". 1928 – 1940 r.* Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.
23. KOVALENKO, O., PODKUR, R., VASYLEV, V., LYSENKO, O. (eds.) (2012) *Nastroi ta povedinka naselennia Chernihivshchyny v umovakh stalinskoj revoliutsii "zhory". 1928 – 1938 r.* Chernihiv: Vydavets Lozovyi V. M.
24. PATRYLIAK, B. K. (2012) *Opir ukrainskoho selianstva sotsialno-ekonomichnym zakhodam radianskoj vlady u 1927 – 1933 rr.* Unpublished thesis PhD, Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv.
25. PATRYLIAK, B. (2010) *Selianski zavorushennia v Shepetivskomu okruzi USSR v liutomu-berezni 1930 r. (za materialamy Derzhavnoho*

arkhivu Khmelnytskoi oblasti). *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istorii*. 99, pp. 25–28.

26. IVANUSHCHENKO, H. M. (ed.) (2011) *Povstanskyi rukh 20-kh – 30-kh rr. XX st. na Sumshchyni*. Vol. 1. Sumy: FOP Nataslukha A. S.

27. KOVALENKO, O. V., PODKUR, R. Yu., LYSENKO, O. I., ZHELIEZ NA, O. I. (eds.) (2008) *Reabilitovani istoriiei: U dvadtsiaty semy tomakh. Chernihivska oblast*. Vol. 1. Chernihiv: RVK "Desnianska pravda"

28. SEVASTYANOV, G. N., SAKHAROV, A. N., POGONIJ, Ya. F. et al (eds.) (2008) *"Sovershenno sekretno": Lubyanka – Stalynu o polozenyih del v strane (1922 – 1934 gg.)*. Vol. 8. Part 2. Moscow: IRI RAN.

29. BERELOVICH, A., DANILOV, V. (eds.) (2003) *Sovetskaya derevnya glazamy VChK-OHPU-NKVD. 1918 – 1939. Dokumenty i materialy*. [in 4 vol.]. Vol. 3: 1930 – 1934 hh. Part 1: 1930 – 1931 gg. Moscow: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN).

30. DANILOV, V., MANNING, R., VIOLA, L. (eds.) (2000) *Trahediya sovetskoy derevni. Kollektivizatsiya i raskulachivanie. Dokumenty i materialy. 1927 – 1939*. [in 5 vol.]. Vol. 2: November 1929 – December 1930. Moscow: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN)

31. DANILOV, V., MANNING, R., VIOLA, L. (eds.) (2000) *Trahediya sovetskoy derevni. Kollektivizatsiya i raskulachivanie. Dokumenty i materialy. 1927 – 1939*. [in 5 vol.]. Vol. 3: Konets 1930 – 1933. Moscow: Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya (ROSSPEN).

32. CHERIKOVER, I. (1923) *Antisemitizm i pogromy na Ukraine. 1917 – 1918 gg. (K istorii ukrainsko-evrejskikh otnoshenij)*. Berlin: Ostsidishes Historisches Archiv.

33. FITZPATRICK, S. (1996) *Stalin's Peasants: Resistance and Survival in the Russian Village after Collectivization*. New York: Oxford University Press.

Надійшла до редколегії 20.06.16

B. Patryliak, Ph.D. in History

National Museum of the History of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE SEIZURE OF THE ADMINISTRATIVE CENTERS OF THE UKRAINIAN SSR BY PEASANTS IN SPRING 1930

In the article on the authority of analysis of archival materials and publications of documents and materials the cases of seizure and peasants disruption of public authorities in the administrative centers of the USSR in the spring of 1930, during the biggest unrest and uprisings against total collectivization are tracked. A brief review of scientific development problems was done. The most active actions of Ukrainian peasants to eliminate Soviet authorities and security forces during mass demonstrations and riots were considered. It was found that in the spring of 1930 Ukrainian revolted peasants took a short control over four regional centers in Berdychiv, Tulchyn and Mogilev districts. The cases of introducing alternative government and the degree of threat of disruption of Bolshevik power in Ukraine due to liquidation of local Soviet government by insurgent peasants are analyzed. The article concludes that despite the enormous scale of anti-kolkhoz peasant movement, its anti-statist component was quite small.

Key words: Ukrainian peasantry, collectivization, the district center, resistance, Holodomor, purges.

УДК [94(73): 327]: 94(519) "2008/2016"

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.129.2.11>

I. Погорелова, канд. іст. наук, доц.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ

ПІВНІЧНОКОРЕЙСЬКА ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Б. ОБАМИ: ПРОРАХУНКИ ТА ЗДОБУТКИ

На основі аналізу офіційних американських джерел, поглядів провідних американських дослідників розглянуто ставлення демократичної адміністрації Б. Обами стосовно північнокорейської ядерної проблеми. Простежено еволюцію зовнішньої політики США щодо держав Корейського півострова впродовж двох каденцій адміністрації Б. Обами, із виокремленням здобутків і прорахунків демократичної команди.

Ключові слова: США, КНДР, ядерна зброя, американо-південнокорейський альянс.

Події на Корейському півострові: чергове випробування Корейською Народною Демократичною Республікою атомної бомби у січні 2016 р. (Пхеньян заявив про успішне випробування водневої бомби), запуск балістичної ракети у лютому того ж року знову привернули увагу світового співтовариства і США, зокрема, до північнокорейського питання проблеми, яке давно вийшло за регіональні межі та перетворилося у складну міжнародну проблему. Більше 20 років (з 1993 р.) світове співтовариство на чолі зі США намагається вирішити ракетно-ядерну проблему (КНДР). Ускладнили ситуацію поправки, внесені Пхеньяном до конституції, в якій закріплений ядерний статус держави. У новій військовій стратегії США від 2015 р. КНДР зарахована до головних загроз (послідовність РФ, Іран, КНДР, КНР), що потребують жорсткого стримування. На жаль, поки і демократичній адміністрації на чолі з Б. Обамою не вдалося досягти денуклеаризації півострова, хоча протидія розповсюдженню і застосуванню зброї масового знищення є одним із пріоритетів для США.

Проблемами вивчення та аналізу зовнішньої політики США в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР) займаються такі вітчизняні науковці, як Н. Городня, О. Шевчук, С. Галака, С. Шергін, С. Пронь, Л. Лещенко, В. Швед ін. Розгляд проблем Корейського півострова є важливим напрямком дослідження російських науковців, зокрема, В. Денісова, А. Торкунова, Д. Володіна, О. Воронцова й ін., проте ідеологічна заангажованість частини російських дослідників не сприяє адекватному аналізу корейської

політики США. Серед американських вчених варто відзначити роботи Р. Хааса, В. Ча, Дж. Лейні, Г. Еллісона, Дж. Перковича. Разом і з тим, тема потребує подальшого вивчення, оскільки оновлюється документальна база США, динамічною є політика КНДР, міжнародно-політична ситуація у Східній Азії, що вимагає перегляду й аналізу, з урахуванням найновіших тенденцій.

Метою статті є окреслити північнокорейську політику демократичної адміністрації США та розглянути особливості підходу демократів щодо розв'язання однієї з вузлових проблем регіону – ядерної програми КНДР, визначити прорахунки і досягнення у корейському питанні впродовж двох каденцій президентства Б. Обами.

Ще під час президентської кампанії Б. Обама заявляв про необхідність прямого діалогу між США і КНДР з метою реальних зрушень у вирішенні ядерної проблеми. Вже президентом Б. Обама повторив, що прагнути до прямого діалогу з Пхеньяном, докладе максимум зусиль для зниження ядерної загрози, працюючи з друзями і колишніми супротивниками, а в січні 2009 р. пропонував "протягнути руку" країнам-ізолятам.

Частина американських експертів схилила Б. Обаму до форсування подій на півострові за допомогою організації саміту США-КНДР, вони радили здійснити прорив у відносинах та запропонувати Північній Кореї пакетну угоду за формулою: денуклеаризація в обмін на нормалізацію відносин і економічну допомогу. Переконали, що зустріч президента/віце-президента США з лідером КНДР прискорила б процес переговорів, зок-